



ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים כ"ד עמוד א'

בגמ', ומה ת"ל באש תשרף אא"ע לגופו דכתיב והנה שרף תנהו ענין לכל איסורין שבתורה (כ"ג:).

[א]. ורש"י (ד"ה אם אינו ענין) כתב: "בשעיר נחשון בויהו ביום השמיני, וקאמר להו משה: למה שרפתם אותי, הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה". והקשו עליו התוס' (ד"ה והנה) "ובתורת כהנים דריש **בהדיא** אשעיר **דראש חודש** מדכתיב ואותה נתן לכם וגו' והיינו של ר"ח דמכפר עון על טומאת מקדש וקדשיו". והוא קושיא

עצומה ונשגבה על מאורינו רש"י הקדוש, דאיהו נמי בפרשת שמיני (ויקרא י, י"ב-י"ד) מפרש דמנחת שמיני ומנחת נחשון נאכלה, והשאלה היה רק לגבי שעיר ראש חודש שהוא קדשי דורות, וכמבואר בסוגיא בזבחים (ק"א.), וחזר שוב רש"י ע"ז (שם פסוק י"ז) למדנו ששעיר ראש חודש היה ע"ש, וכן כתב רש"י להדיא ביומא (ה' ע"ב ד"ה כאשר): "כאשר צוה ה' ולא מאלי אני אומר, היו סומכין על פי הדיבור ואכלו אותו אוננין, ולא תעשו כאשר עשיתם בחטאת, **ומשה טעה בדבר, שלא נאמר לו אלא במנחה ובחזה ושוק ושעיר שמיני ובשעיר נחשון שהיו קדשי שעה, אבל שעיר ראש חודש שהוא קדשי דורות לא הותר לאונן**, ושלשה שעירים קרבו בו ביום, ולא נשרף אלא של ראש חודש בלבד". ואף להלן בפסחים (פ"ב: ד"ה לכך) כתב רש"י: "ואמר לו אהרן וכו' **ואף אני מודה לך בשעיר נחשון ושעיר של יום**, דכתיב ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת שהם קדשי שעה חובה ליום, ואכילתן מותר לאונן, **אבל חטאת זו שעיר ראש חודש הוא, וקדשי דורות הן, ואסורין לאונן**", וצ"ע.ג.

[ב]. **והפני יהושע** בסוגיין מתרץ קושיית התוס' על רש"י, דמוכרח להיות שיש בזה מחלוקת תנאים אי שעיר ר"ח נשרף או קרבן נחשון, כיון דאיכא מ"ד בסוכה (כ"ה:): שמי היו הטמאים לנפש בערב פסח, שזעקו למשה רבינו "למה ניגרע", מישאל ואלצפן שהוציאו מהמשכן בשמיני למילואים, את נדב ואביהוא וערב פסח היה היום השביעי לטהרתם, ואי אמרינן כפשוטו שבר"ח ניסן יום הקמת המשכן נסתיימו ימי המילואים והוא היה שמיני למילואים, א"כ בד' ניסן שלמו ימי טהרתם של מישאל ואלצפן, ומדוע היו טמאים בערב פסח, אלא ע"כ שמ"ד זה סובר שימי המילואים החלו ביום הקמת המשכן ר"ח ניסן, ונסתיימו בח' ניסן, וביום השמיני למילואים אירע מעשה דנדב ואביהו, והשלמת ימי הטהרה היה בערב פסח, וא"כ באותו היום אף היה שריפת הקרבן של אלעזר ואיתמר דהלא לחד מ"ד שם בזבחים מפני אנינות שרפוא, ובח' ניסן ליכא שעיר ראש חודש, על כן פירש רש"י לפי תנא זה, שהיה קרבן נחשון, כי לא היה שעיר ר"ח באותו יום. אמנם, אכתי צריך להבין למה שינה רש"י בסוגיין, מכל המקומות האחרים שמפרש שהיה שעיר ראש חודש, וכאן חשש לדעת התנא האחר ופירש לשיטתו, במה השתנתה סוגייתנו? עו"ש בהמשך דברי הפנ".

[ג]. **והפנים יפות** (פרשת שמיני ד"ה הן לא הובה) אחר שמביא את תירוץ הפני יהושע הנ"ל, מוסיף ומפלפל באריכות גדולה, שרש"י הוכרח לפרש דווקא בשמעתין שהיה זה קרבן נחשון, דאיכא שם בזבחים מחלוקת תנאים מפני מה נשרף הקרבן, אי מפני אנינות או מפני טומאה, ובכל מקום נקט רש"י בפשיטות לפי המ"ד שמפני אנינות נשרפה, וזהו הק"ו ממעשר שני שנשא אהרן שרש"י מביאו בכל המקומות הנ"ל "לא אכלתי באוני ממני" אז ק"ו לקדשי דורות החמורים שהוא שעיר ר"ח. אמנם סוגיין מוכרח להיות כמ"ד מפני טומאה נשרף [עי"ש שמאריך להוכיח זאת בפלפול ובהכרח שסוגייתנו אינה יכולה ללכת כלל למ"ד מפני אנינות. אך אפשר לומר גם **בפשיטות** דהתנא שסובר בזבחים מפני טומאה נשרפה הוא **רבי יהודה**, והוא התנא בסוגיין שלשיטתו מפלפלת הגמרא ודו"ק] ובהא צ"ל דקרבן נחשון שהוקרב ראשונה עדיין לא היה בו הפסול של אנינות, ומה שלא אכלוה היה רק מפני הטומאה, ולכן דווקא כאן רש"י מפרש קרבן נחשון. ובזה אף מתרץ הפנים יפות קושיית ר"ש מטרויש על רש"י (בתוד"ה דהא כתיב) דהלא בעי עיבור צורה קודם שריפה, אך להנ"ל י"ל דקרבן שנטמאה לא בעי עיבור צורה, אלא דווקא כשנשרף מחמת אנינות ולא היה בו עצמו פסול, עיי"ש ומפני האריכות הגדולה שם קיצרתי.

בגמ', ומה מעשר הקל אמרה תורה לא בערתי ממנו בטמא בשר קדש חמור לא כל שכן, וכ"ת אין מזהירין מן הדין, הקישא הוא.

[ד]. כתב הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פרק ב הלכה א): "מכלל שנאמר וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה שומע אני שכל שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה אסורה, **ולאו הבא מכלל עשה עשה הוא**, ובגמל ובחזיר ובארנבת ובשפן נאמר את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה וגו' הרי למדת שהן בלא תעשה ואף על פי שיש בהן סימן אחד, **וכל שכן שאר בהמה טמאה וחיה טמאה שאין בה סימן כלל** שאיסור אכילתם בלא תעשה יתר על עשה הבא מכלל אותה תאכלו".

וביאר המגיד משנה: "ודע שאין לתמוה על מה שאמרו שלא מיני בהמה וחיה טמאין בא ק"ו מחזיר שפן וארנבת והרי אמרו אין מזהירין מן דין ק"ו, **לפי שאלו כבר נאסרו** בלאו הבא מכלל עשה מן התורה בביאור וכיון שכן אפשר ללאו שלהן לבא מקל וחומר", ע"כ.

[ה]. והקשה בספר **חלקו של יוסף**¹ (על הרמב"ם שם) "דברי המגיד בכללו תמוה מכמה מקומות, א' בפסחים דף כ"ד פריך דל"ל והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל ללאו הרי נוכל ללמוד ק"ו ממעשר הקל ומה מעשר קל אמרה תורה לא בערתי ממנו בטמא בשר קדש חמור לא כש"כ, וכ"ת

¹היות שהמחבר שהיה גאון ועילוי מופלג לא זכה להותיר אחריו זש"ק נעמיד כאן שורות ספורות לזכרו. הג"ר יוסף זוסמונוביץ הי"ד רבה של סלבודקה ושל וילקומיר, היה תלמיד ישיבת סלבודקה שנהיה לחתנו של ראש הישיבה הג"ר משה מרדכי אפשטיין זצ"ל, וכשעלה הגרמ"מ לארה"ק לעמוד בראשות ישיבת חברון, נתמנו שני ראשי ישיבה בסלבודקה, והמחבר היה אחד מהם. לאחר פטירת רבה של לובלין הג"ר מאיר שפירא זצ"ל, נקרא המחבר לעמוד בראשות ישיבת חכמי לובלין, אך היה לו קשה להתרגל לסגנון החסידי-פולני של לובלין, וחזר לסלבודקה. תלמידו מאותם ימים הג"ר יצחק פלקסר סיפר, שכשהגיע ללובלין גילה את הספר שו"ת אבני נזר והתפעל מהספר שלא הכירו עד אז, ותקופה קצרה לאחר מכן כבר ראו שבתריפות שכלו כבר שלט בתשובות אבני נזר (יח"ל עמ' תל). ספרו חלקו של יוסף שהדפיסו כשהיה רק בן עשרים וחמש, מלא בחריפות ולמדנות, ויישוב קושיות על דברי הרמב"ם, גם משאר ספריו ניכרת גאונותו הרבה, 'זרע חיים' ביאור והערות על ספר זרע חיים, 'תרועת מלך' על מסכת ר"ה, 'דברי חיים' בהל' עדות שהוציא בבחרותו 'משפט הירושה' בדיני ירושת משרה ורבנות. גיטו הג"ר יחזקאל סרנא סיפר, שהיו לו בביתו מחברות מסודרות על כל מסכתות הש"ס ועוד חיבורים רבים, שנאבדו בימי הרעה בחודש מנחם אב תש"א נעקד"ה והוא בן מ"ה שנים בלבד הי"ד



ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

אין מזהירין מן הדין הקישיא הוא עכ"ל הגמ', ושם האיסור מפורש בטמא דכתיב **תשרף**, אם כן הק"ו רק ללאו אעפ"כ אין עונשין מן הדין". ובקושיא זו כבר קדמו **הצל"ח בסוגיין**, אמנם הוא מקשה שם מעוד מקומן בש"ס. וה'חלקו של יוסף' מתרץ, דביאור דברי הרמב"ם, ששביש לימוד כללי על האיסור, שממנו נלמדים כמה פרטי איסור, ובאחד מפרטי האיסור הנלמדים מאותו לאו, יש אזהרה מפורשת, אפשר ללמוד ק"ו לפרט נוסף שגם הוא נכלל באותו לאו, וכמו בדין זה שיש לאו הנלמד מעשה כללי על כל המאכלות האסורות, ויש לימוד מפורש על גמל וכו', אז גם שאר בהמה וחיה טמאה שאף הם נלמדים מאותו מקום שהגמל נלמד, אפשר להזהירם בק"ו מגמל וכו', אך בסוגיין אמנם הלימוד המפורש בקדשים שנטמאו הוא מקרא **תשרף**, ורק צריך ק"ו לאזהרה, אך אי אפשר ללמוד הק"ו מאזהרה ממעשר הקל, שקרא דתשרף לא נאמר בו, כי אין דין שריפה במעשר, וכיון שהבשר טמא ומעשר תחילת לימודם אינו מאותו פסוק, בהא אמרינן דאין מזהירין מן הדין, אך אילו היו נלמדים מלכתחילה מאותו פסוק, היו יכולים ללמוד אזהרה של מעשר ק"ו לבשר טמא, ודפח"ח.

ו]. עוד י"ל בפשטות, ע"פ הכלל שייסד **מהר"ש אלגאזי** צ"ל (גופי הלכות כלל ד), דהיבא שהלימוד הוא בכלל מאתיים מנה, כמו מש"כ הרמב"ם הנ"ל, דהתורה הזהירה בחיות שיש להם סימן טומאה אחד, אז כ"ש שהאזהרה תהיה לחיה שיש ב' סימני טומאה, כשאחד מהסימנים הוא בין כה מה שהתורה כבר הזהירה בו לגבי הגמל וכו', **ואחד מראיותיו היא מסוגיין** שהיבא שאין בכלל מאתיים מנה בין הלימודים, כבשר טמא ומעשר, בהא אמרינן אין מזהירין מן הדין, עיי"ש. ויש בזה אריכות גדולה בהרבה מהאחרונים לא עת האסף כעת.

פסחים כ"ד עמוד ב'

בגמ', א"ר אסי א"ר יוחנן כל איסורי הנאה שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן.

[ז]. **המשנה למלך** (פ"ה מהל' יסודי התורה הל"ה) כתב וז"ל: יש לחקור בהא דקיי"ל דכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם שלא כדרך הנאתן, אם נאמר ג"כ במצות עשה דרחמנא אמר תאכל, כגון במצה וקרבת פסח, אם אכלן שלא כדרך הנאתן אם יצא יד"ח. ונראה דלא שנא דכי היכי דמצות ל"ת דרחמנא אמר לא תאכל אמרינן דאם אכלו שלא כדרך הנאתו דפטור משום דלא מיקרי אכילה, ה"נ במצות עשה דרחמנא אמר תאכל, אם אכלו שלא כדרך הנאתו לא יצא יד"ח משום דלא שמיא אכילה, אלא שלא ראיתי כעת דין זה בפירוש [וכו'], ע"כ. וכע"ז במנחת חינוך (מצוה ת"ל) גבי ברכת המזון עיי"ש.

[ח]. ובשו"ת **בית הלוי** (ח"א סי' ב' אות ז', וח"ג סי' נ"א אות ד') הקשה, דקתני במשנה (מנחות צ"ט:) "שעיר של יום הכיפורים נאכל לערב, והבבליים אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה", ופירש"י השעיר של מוסף שהוא חטאת והוא שעיר הנעשה בחוץ ונאכל לכהנים, נאכל לערב בליל שבת אף על פי שאין יכולין לבשלו בשבת, **הבבליים כהנים אוכלין אותו חי כשחל יום הכיפורים בערב שבת** עכ"ד, והרי אכילת קדשים מצוה היא דכתיב ואכלו אותם אשר כפר בהם, וא"כ היאך קתני דהכהנים הבבליים אוכלין אותו כשהוא חי, הרי אין זה דרך אכילתו ולא מקיים בזה כל מצוה, ולכאורה מוכח מזה, דבקיום מצוות מקיים המצוה אף בשלא כדרך אכילה או הנאה, ודלא כמו דמסיק המשנה למלך דל"ש בין לא תאכל הנאמר באיסורים לבין אכילה הנאמר בקיום מצוות עשה שלא כדרך אכילתו לא נחשב אכילה, והכא חזינן דבאכילת מצוה שמיא אכילה. ומחלק הבית הלוי, דבקדשים אין דין על הגברא שהוא מחויב לאכול, אלא דין בקרבן שהוא חייב להתעכל, דאילו היה דין **אכילה** בקרבן, היו חייבים לכה"פ כזית, ולעיל (ג:) גבי לחם הפנים חזינן דלא היה שיעור כזית לכל כהן, ולכך מחדש הוא, דבכל אכילה שיש חיוב על הגברא בעי כוונה במצוה מדין מצות צריכות כוונה, אך בקדשים שאין חיוב על הגברא, אלא הקרבן צריך להיאכל, אין צריך בכוונה. ולכך, גם אם אכל את הקדשים שלא כדרך אכילתן שפיר נעבלו הקדשים, אך היבא שהחיוב אכילה הוא על הגברא, אין זה אכילה אם אכלן שלא כדרך אכילתן.

[ט]. ואמנם ראיית הבית הלוי מאכילת קדשים פחות מכזית, **במחלוקת היא**, דבשו"ת **חתם סופר** (או"ח סי' מ"ט) וכן **המנחת חינוך** (מצוה קל"ד) עמדו בזה, וסבירא להו דאין אדם מקיים מצות אכילת קדשים אלא בכזית ככל מצות אכילה שבתורה, והקושיא הנ"ל מלחם הפנים תירצו דבלחם הפנים מתקיימת מצות האכילה ע"י הכהן גדול שנוטל חלק יפה בראש ואוכל כזית, עיי"ש.

ויש להעיר, שבמקום אחר **החתם סופר** (או"ח סי' ק"מ) עצמו כתב כדברי הבית הלוי, וכ"כ גם בחידושי חת"ס לנדרים (דף י"ז:) דמקיים מצות אכילת קדשים גם בפחות מכזית כיון שכל מצותן רק שייאכלו ולא יותירו, וזה דלא כדבריו הנ"ל בסימן מ"ט, וצע"ק בדברי קדשו של חת"ס. החת"ס מביא ראיה ללשון אחרון, **מתוס' ישנים במסכת יומא** (י"ז: ד"ה מושכין), ששם מבואר להדיא שדין אכילה לא נאמר בקדשים דיכול לקיים גם בפחות מכזית, ומשמע מהתו"ו שיש רק הידור מצוה באוכל כזית, אך עכ"פ דין אכילה ליבא, וממש כהבית הלוי.

והנה **האבי עזרי** (פ"י דמעשה הקרבנות ה"ג) הק' על הבית הלוי, דאף שיש דין אכילה בקדשים ולחם הפנים, אך הם חשובים גם בפחות מכזית, ומצטרף לכל שאר אכילות הכהנים האחרים, ובמילא ליבא להבית הלוי ראיה מפחות מכזית, אך כדאמרן הדבר מפורש בתו"ו ואיבא ראיה. **המשך חכמה** בפר' צו (ויקרא ו' ט') לומד שיש מצוה באכילת קדשים, וכתב דבאמת אין מצוה כלל באכילה פחות מכזית, וכשהיה מגיע להם כפול היו מצרפין אותו עם שאר קדשים ואוכלין כזית, עיי"ש. עכ"פ גם המשך חכמה הבין כהבית הלוי, שאי יש פחות מכזית בקדשים, מוכרח שאין בזה מצות אכילה, ולכך נחקק לומר שצירפו כמה מיני קדשים, והוא פלא וצריך ראיה לזה, ועי' **במנחת אשר** (ויקרא סי' ט') שהאריך להוכיח מש"ס וראשונים דלא כהמשך חכמה, שאי אפשר לצרף כמה מיני קדשים לשיעור כזית, עיי"ש בבהירות גדולה.